
Jesus och den judiska skilsmässodebatten

När judiska eller grekisk-romerska medborgare under det första århundradet läste eller hörde Jesu och Paulus ord hade de många begrepp, juridiska termer och antaganden i sina tankar som vi inte delar. Vi måste förstå deras tankevärld för att förstå texten om Jesus och skilsmässa som de gjorde.

Av Dr David Instone-Brewer

Under tidigt 1960-tal bad regeringen Church of England om rekommendationer för skilsmässolagstiftningen¹. Undervisningen i Nya Testamentet sammanfattades av Hugh Montefiore men förpassades till en bilaga och ignorerades i stort i rapporten. Han presenterade den traditionella tolkningen att Jesus tillät skilsmässa enbart av på grund av äktenskapsbrott och att Paulus tillät skilsmässa enbart om man blivit övergiven, men ingen av dem tillät skilsmässa på grund av vanvård eller övergrepp, och omgifte var omöjligt till dess att ens förra partner hade dött.

Kommittén bestämde sig tydligen för att det här var för opraktiskt för ett sekulärt samhälle så att de var tvungna att presentera något helt annat. Då introducerade de konceptet ”lång och varaktig söndring” som inte baserades på ”skäl” för skilsmässa utan bara ”bevis” som indikerade att äktenskapet var över.

Rapporten implementerades i och med skilsmässolagen Divorce Reform Act i Storbritannien, vilket i stort introducerade skilsmässa där ingen av parterna behöver ange en motivering. Under samma år introducerades samma slags skilsmässolag där ingen av parterna behöver ange en motivering, i Kalifornien, vilket bildade ett mönster som sedan spreds i USA och i Europa.

Skilsmässa där ingen av parterna behöver ange en motivering gör det möjligt för en av makarna att skilja sig från den andra mot deras vilja även då den andre parten inte har gjort något för att skada äktenskapet. Trots att olika lagstiftningar försökte undvika just detta, så blev det slutliga resultatet trots allt skilsmässa på begäran efter en kort väntan.

KRISTNA TOLKNINGAR

Kristna har försökt att bevara konceptet kring

skäl för skilsmässa eftersom det är av central betydelse i biblisk undervisning och att den ger den förorättade partnern rätten att besluta om att skilja sig eller att förlåta – så att de inte kan skiljas mot sin vilja. Det finns tre huvudsakliga tolkningar om grunderna för skilsmässa i Skriften:

- Den "traditionella" tolkning som lades fram av Montefiore är (med några variationer) hur den katolska, anglikanska och de flesta andra etablerade kyrkor ser på saken, och kan sägas representera den "vanliga läsningen" av texten.
- En uppfattning bland bibelforskare är att Jesus inte ville tillåta någon skilsmässa eller omgifte men att han (eller kanske Matteus) tillät ett undantag vid äktenskapsbrott enbart därför att det judiska samhället genomdrev skilsmässa efter äktenskapsbrott². Denna radikala omsvängning av undervisningen i Gamla Testamentet var en del av Jesus nya etik för det rike som kristna ska leva ut.
- På olika sätt har andra hävdade att Bibeln tillåter skilsmässa vid vanvård och övergrepp, och tillåter omgifte³. Många av dessa argument har varit alltför konstruerade eller för löst knutna till Skriften för att vinna bred acceptans. Men nya studier av Qumrantexterna, grekisk-romersk litteratur och tidiga judiska traditioner tyder på att denna tolkning överensstämmer med det sätt på vilket de nytestamentliga skrifterna skulle ha förståtts av dess första läsare⁴.

FÖRÄNDRINGAR I DET JURIDISKA SPRÅKET

När judiska eller grekisk-romerska medborgare under det första århundradet läste eller hörde Jesu och Paulus ord hade de många begrepp, juridiska termer och antaganden i sina tankar som vi inte delar. Vi måste förstå deras tankevärld för att

förstå texten som de gjorde. Detta ger oss också den bästa möjligheten att förstå vad författarna tänkt förmedla genom sina ord, under förutsättning att deras primära målgrupp var deras samtida och inte läsare i detta århundrade.

Vad som gör skilsmässa så känsligt för missförstånd är förändringar i lagstiftning och juridisk terminologi. Till exempel förstår moderna läsare de juridiska termerna "underhållsbidrag" och "äktenskapskillnad",

men de har glömt vad en "medsvarande" är. Denna juridiska term för en tredje part i ett fall av äktenskapsbrott var en del av vardagsspråket för några decennier sedan när äktenskapsbrott fortfarande prövades i domstol och när tidningar rapporterade detaljer om kändisars skilsmässor på förstasidorna. Kanske kommer lagen ändras igen om ett par decennier så att "underhållsbidrag" då låter som något som rör husreparationer för icke-jurister. Den judiska juridiska skilsmässoterminologin har förändrats mycket mer dramatiskt i mitten av det första århundradet, och detta resulterade i en fullständig missuppfattning av Jesu undervisning så tidigt som under det andra århundradet.

DET NYA SKILSMÄSSOSKÄLET: "AV VILKEN ORSAK SOM HELST"

Några årtionden innan Jesus påbörjade sin verksamhet på jorden introducerades en ny typ av skilsmässa som kallades "av vilken orsak som helst" av jurister som hörde till rabbin Hillel gruppering inom fariséerna. De tog denna fras från 5 Mosebok 24:1 där skilsmässa tilläts på grund av "något oanständigt". Alla rabbiner förstod att termen oanständighet (bokstavligen "nakenhet") betydde sexuell omoral, men hillelitterna sa att termen "något" (bokstavligen "en sak") då kvarstod. De sa att detta ord indikerade

"Den judiska juridiska skilsmässoterminologin har förändrats mycket mer dramatiskt i mitten av det första århundradet."

en särskild typ av skilsmässa som baserades på "något" som kunde vara vad som helst, från en bränd middag till rynkor. De kallade det skilsmässa "av vilken orsak som helst" och eftersom det kunde baseras på vad som helst, fanns det inget behov av att visa upp några bevis i en dom-

"Innan skilsmässan av vilken orsak som helst" blev populär, fanns det fyra skäl till skilsmässa inom judendomen baserat på Gamla Testamentet"

stol – mannen kunde helt enkelt ge kvinnan ett skilsmässobrev och så var äktenskapet över. Andra rabbiner (t.ex. de rivaliserande shammaitiska fariséerna) sade att uttrycket "en fråga om oanständighet" inte avsåg två typer av skilsmässa (otrohet och "av vilken orsak som helst"), eftersom uttrycket som helhet betyder "ingenting annat än oanständighet"⁵. De flesta föredrog dock Hillels tolkning eftersom den gav dem enkla skilsmässor utan förödmjukande domstolskallelser. Filon listar "av vilken orsak som helst" som den enda grunden för judiska skilsmässor, och Josefus beskriver det som den typ av skilsmässa han använde⁶. Vid mitten av det första århundradet omnämns ingen annan typ av skilsmässa inom judendomen, och efter Jerusalems förstörelse år 70 e. Kr., när den judiska lagen centraliserades och blev mer enhetlig, så var det den enda sortens skilsmässa som fanns.

FYRA BIBLISKA SKÄL FÖR SKILSMÄSSA

Innan skilsmässan av "vilken orsak som helst" blev populär, fanns det fyra skäl till skilsmässa inom judendomen baserat på Gamla Testamentet⁷: otrohet (baserat på 5 Mos 24:1) och den ena partnern inte gav den andra partnern mat, kläder eller kärlek (baserat på 2 Mos 21:10ff). De tre senare erkändes av alla judiska inriktningar och tillät skilsmässa för kvinnor såväl som för män. Orsakerna baserades på Mose lag att en slavfru kunde bli fri från sitt äktenskap om hennes man

försummade henne, och rabbinerna förutsatte att om en tidigare slav hade dessa rättigheter så gällde det också för en försummad fru eller försummad äkta man.

Rabbinerna bestämde noga hur mycket pengar man skulle ge till kvinnan för att köpa mat och kläder, och hur mycket arbete kvinnan skulle lägga ner på att producera detta. Rabbinerna bestämde till och med hur ofta par skulle ägna sig åt den fysiska kärleksakten vilket varierade beroende på mannens sysselsättning – de tillät längre perioder av avhållsamhet för handelsmän (som reste bort) och för lärda (dvs sig själva).

I praktiken delade de upp de tre områdena i två, vilka vi kan kalla känslomässigt stöd och materiellt stöd, och Paulus hänvisade förmodligen till dessa (och till 2 Mos 21:10-) när han påminde korintierna om att de var skyldiga sin äkta hälft både fysisk kärlek (1 Kor 7:3-5) och materiell försörjning (1 Kor 7:33-34). Rabbinerna specificerade olika handlingsplaner när de två typerna av försummelse förekom, där båda så småningom ledde till skilsmässa om den felande parten inte ändrade sitt beteende. De uppgav inte misshandel som en orsak för skilsmässa eftersom det kunde ses som den mest allvarliga sortens försummelse. Dessa grunder listades i tidiga judiska vigselbevis där de utgjorde basen för äktenskapslöftena⁸.

JESUS OM BEGREPPET "VILKEN ORSAK SOM HELST"

Alla dessa typer av skilsmässa slutade man använda ett par årtionden före 70 e.Kr. eftersom alla valde att skilja sig på det nya och lätta sättet "av vilken orsak som helst". Fast man fortsatte att uttrycka de tre åtagandena i äktenskapet i vigselbevisen, så försvann termen "vilken orsak som helst" helt och hållet, även om juristerna helt enkelt kallade det "skilsmässa".

Samtidigt som Jesus var verksam, pågick fortfarande debatten om skilsmässa av "vilken orsak som helst", så de frågade honom om hans uppfattning: "Är det tillåtet för en man att skilja sig från sin hustru av vilken anledning som

helst?” (Matt 19:3). Jesus var mer intresserad av att tala om äktenskap än om skilsmässa, så han började med att stryka under att äktenskapet skall vara monogamt och livslångt (v 4-6) och när de frågade varför Moses hade bestämt skilsmässa vid otrohet så sa han att Moses enbart tillät det, och bara de fall då någon envisades med att inte omvända sig (”förstockad”, v 7-8).

Till slut svarade Jesus på deras fråga om skilsmässa av ”vilken orsak som helst” genom att citera den shammaitiska slogan där frasen inget ”annat skäl än otukt” betyder “ingenting förutom oanständighet”⁹. Jesus var inte shammait, för han var oense med dem i många andra frågor, men han sa att deras tolkning av frasen “en fråga om oanständighet” var korrekt, vilket också de flesta moderna textuttolkare skulle säga.

Jesus avvisade skilsmässogrundern ”vilken orsak som helst” som ett icke-bibliskt påhitt, vilket innebar att alla som hade skiljt sig med hjälp av denna tolkning (vilket alltså inkluderade nästan alla skilda människor i Israel) hade en ogiltig skilsmässa. Han underströk detta på ett mycket dramatiskt sätt genom att säga att alla som hade gift om sig efter en sådan skilsmässa nu var äktenskapsbrytare, eftersom deras tidigare äktenskap inte ännu var avslutade.

Nedkortningen av denna undervisning som gjordes när det skrevs ner i evangeliet gör det svårt för en läsare i tjugoförsta århundrandet att följa med. Markus version (Mark 10:2-12) innehåller inte ens hilleliternas och shammaiternas slogans, “av ‘vilken orsak som helst’” och “ingenting utom oanständighet”. En läsare i första århundradet skulle mentalt lägga till dessa fraser precis som en modern läsare lägger till frasen “alkoholhaltiga drycker” till frågan “är det lagligt för en 16-åring att dricka?”.

Lukas version (Luk 16:18) är så dramatiskt nedkortad att man inte förstår det om vi inte minns att nästan alla skilsmässor skedde av ”vilken orsak som helst”, så att alla som gifte om sig kunde sägas begick äktenskapsbrott.

Matteus ger ett fylligare stycke därför att vid

tidpunkten då han skrev så hade debatten avtagit och människorna behövde påminnas om frågan. Men även Matteus skildring var förvirrande för moderna översättare som nästan alla trodde att Jesus fick en allmän fråga om skilsmässa över huvud taget, istället för vad han ansåg om det specifika begreppet ”vilken orsak som helst”.

NYTESTAMENTLIGA SKÄL FÖR SKILSMÄSSA

Vilka grunder till skilsmässa godtogs då av Jesus? Han fick aldrig den frågan, och han berättar det inte för oss, fast vi förstår från hans svar på frågan om skilsmässan av ”vilken orsak som helst” att han tillät skilsmässa på grund av äktenskapsbrott. I brist på ytterligare bevis, får vi anta att han accepterade alla fyra gammaltestamentliga grunder för skilsmässa, som alla andra judar på den tiden.

”När han blev tillfrågad om skilsmässa ”av vilken orsak som helst” tog Jesus chansen att påpeka flera saker som han inte var enig med andra judar om.”

Det finns många aspekter av Jesus undervisning som inte finns nedtecknad – t ex bekräftade han aldrig monoteism eller fördömde våldtäkt – för det fanns inget behov att skriva ned allting som hans åhörare redan höll med om. När Jesus inte höll med om något, så var han inte försiktig med att säga ifrån. När han blev tillfrågad om skilsmässa ”av vilken orsak som helst” tog Jesus chansen att påpeka flera saker som han inte var enig med andra judar om, inklusive monogami (alla judar förutom Qumransekten tillät polygami), frivillig skilsmässa vid äktenskapsbrott (vilket de flesta judar såg som obligatorisk), och valfrihet att gifta sig eller inte (vilket alla judar såg som obligatoriskt).

Lyckligtvis var inte Paulus lika fåordig som Jesus, för han var tvungen att påminna sina delvis hedniska åhörare om förpliktelseerna inom äktenskapet, enligt ovan.

VÄGEN FRAMÅT FÖR KYRKAN

Problemet för den moderna kyrkan, som lever i en tid då skilsmässor sker utan att man behöver peka ut en felande part, är hur man kan återinföra undervisningen om att skilsmässa endast bör ske när det finns specifika bibliska skäl.

En väg framåt är att åter understryka äktenskapslöftena i den traditionella kristna bröllopsgudstjänsten som innehåller referenser till alla fyra bibliska grunder för skilsmässa – trohet och de tre formerna av försummelse. Äktenskapslöftet att “älska, ära och vara trogen” baseras på uråldriga judiska löften som citeras i Efesierbrevet 5:28-29 där Kristus “älskar [...] ger [...] näring och sköter om” sin brud eller, mer bokstavligt, “älskar sin brud, ger sin brud föda och håller sin brud varm”.

Gamla Testamentet talade om äktenskapet som ett “förbund”¹⁰ och såg äktenskapslöftena som villkoren för förbundet. Om en partner bröt sina äktenskapslöften så hade den andre partnern rätt, som med vilket annat affärskontrakt som helst, att antingen förklara kontraktet brutet eller förlåta en ångerfull partner. Det här gör att beslutet hamnar tillbaka hos den förfördelade partnern.

Vi vill inte betrakta äktenskapet enbart som ett åtagande enligt ett kontrakt, men äktenskapslöftena bör läras ut både som grunden för ett äktenskap och som de enda giltiga skälen för skilsmässa. En biblisk grund för skilsmässa kan istället för att bara utgöra grunden för att skiljas, även hjälpa till att bygga upp och upprätthålla ett äktenskap .

Dr David Instone-Brewer är forskare vid Tyndale House, ett forskningscenter i bibliska studier i Cambridge, England. Han har tidigare tjänstgjort som baptistpastor. Hans specialområde är rabbiniska traditioner och Nya testamentet.

Översättning: Gunilla Sonnebring

SEA Papers är Svenska Evangeliska Alliansens (SEA) månatliga artikelserie inom evangelikal teologi och etik. SEA är ett nätverk av kristna tvärs över samfundsgränserna. Vår vision är:

- att bygga ett nationellt nätverk av evangelikala kristna i Sverige, som tillsammans och i sina olika sammanhang utvecklar och bidrar med evangelikal teologi och tillämpar den i församlingsarbetet, i den teologiska debatten och i samhällsdebatten
- att vara en konstruktiv kraft som i öppenhet, dialog och debatt driver ett evangelikalt perspektiv
- att förmedla impulser från och kontakter med den växande världsvida evangelikala gemenskapen

SEA:s teologiska bas utgörs av Lausannedeklarationen.

NOTER

1. Anglikanska synoden. "Marriage, Divorce & the Church - the report of a Commission appointed by the Archbishop of Canterbury to prepare a statement on the Christian Doctrine of Marriage". (SPCK, London, 1971).
2. Den bästa genomgången av detta perspektiv ges av Heth & Wenham. Se Vidare läsning.
3. Goda exempel ges av Atkinson och Adams. Se Vidare läsning.
4. Arbetet har gjorts av Luck, Keener och undertecknad. Se Vidare läsning.
5. Denna slogan återfinns i sammanfattningarna av denna debatt i den rabbiniska litteraturen mGit.9.10; cf. Sifré Deut.269; ySot.1.1, 1a.
6. Filon Spec.Leg.3.30 (II 304) "Ett annat bud är att om en kvinna efter att lämnat sin make av vilken orsak som helst ..." (καθ' ἣν ἂν τύχη πρόφασιν); Jos.Ant. 4.253 "Han som önskar sig skiljas från hustrun som lever med honom, av vilken grund som helst ..." (καθ' ἁσθηποτοῦν αἰτίας).
7. Tekniskt sett fans det även ett femte, infertilitet, vilket kunde sägas vara baserat på GT:s bud att "Vara fruktsam och föröka sig", men en del rabbiner var missnöjda med den här grunden för skilsmässa. På grundval av detta bud, var alla judar tvingade att gifta sig, men Jesus avvisade denna tolkning genom att säga att människor kan förbli ensamstående (och barnlösa) för Guds rikes skull (Matt 19:12).
8. T.ex. "din mat och dina kläder och din bädd" i papyrus P.Yadin.10 = AM126. En del senare vigselbevis citerar 2 Mos. 21.10 ff, även om inga från de två första århundradena numera finns kvar.
9. Jesus svar om inget "annat skäl än otukt" i Matt 19:9 (mh_ e0pi\ pornei/a) är en exakt översättning av Shammaiternas hebreiska slogan (אלא אם...ערוה)at Sifré Deut.269; ySot.1.1, 1a). Den något annorlunda versionen i Matt 5:32 speglar en identisk variation av den Shammaitiska sloganen i m.Git.9.10.
10. T.ex. Mal 2:14 som ofta översätts med "äktenskapsförbund" även om det inte finns någon juridisk eller lingvistisk distinktion mellan dessa två ord på hebreiska.

VIDARE LÄSNING

Jay E. Adams, *Marriage, Divorce & Remarriage in the Bible* (Phillipsburg, New Jersey: Presbyterian and Reformed Publishing Co, 1980).
David Atkinson, *To Have and To Hold: The Marriage Covenant and the Discipline of Divorce* (London: Collins, 1979).
William A. Heth, & Gordon J. Wenham, *Jesus and Divorce* (London: Hodder & Stoughton, 1984).
David Instone-Brewer, *Skilsmässa och omgifte i kyrkan* (Evangelie förlag, 2011).
Craig S. Keener, *Paul, women & wives: marriage and women's ministry in the letters of Paul* (Peabody, Mass: Hendrickson Publishers, 1992).
William F. Luck, *Divorce and Remarriage: Recovering the Biblical View* (San Francisco, Harper and Row, 1987).